

Kodály Zoltán

1882-1967

A filmet összeállította: Szőnyi Erzsébet
lektorálta: Dr. Kontra István
szerkesztette: Lázár Júlia
Magyar Diafilmgyártó Vállalat, Budapest
Fotók: MTI archívum

1. A huszadik századi magyar zene egyik legjelentősebb mestere. Bartók Béla kortársa és barátja. Kettőjük munkásságához fűződik a magyar népzene széles körű megismertetése, a műzene és zenepedagógia nemzetközi rangra emelése.

2. 1882. december 16-án Kecskeméten született. Édesapja vasúti tisztviselő volt, foglalkozása következtében sokszor költözködött a család. A kis Zoltán alig pár napos volt, mikor Szobra majd Galántára kerültek. — Kecskemét. A városház tér 1880 körül

3. Kodály és testvérei (Pál és Emilia) a muzsika szeretetét a szülői házban szerezték. Kodály idős korában így emlékszik vissza erre az időszakra: „... előbb énekeltem, mint beszéltem, s többet énekeltem, mint beszéltem. Korán megismerkedtem a hangszerekkel és a klasszikus remekművekkel. Négyéves koromban komponáltam először.”

4. A Galántán töltött időszak Kodály életében „a gyermekkor legszebb hét esztendeje” volt. Játszópajtásainak emléke évtizedek múlva is élénken él benne; a híres „galántai táncok” című zenekari művében az akkor megismert dallamokat tette örökéletűvé. — Galánta. Az állomás.

5. „Galántai Népiskola, mezitlábás pajtásaim: rátok gondolva írtam ezeket. A ti hangotok cseng felém ötven év kódén át.” — Így kezdődik a *Bicinia Hungarica* I. füzetének előszava (1937.). „... , nem sokat ér, ha magunknak dalolunk, jobb, ha ketten összedalolnak.”

6. Az ifjú Kodály a nagyszombati gimnáziumban érettségizett, majd a pesti — akkor Pázmány Péter nevét viselő — tudományegyetemen szerezte meg 1905-ben a magyar-német szakos tanári oklevelet, 1906-ban pedig „A magyar népdal strófaszervezete” című disszertációjával a doktori címet is.

— Az Egyetem tér. A Tudományegyetem központi épülete.

7. Egyetemi tanulmányaival egyidejűleg a Zeneakadémián zeneszerzést tanult. A régi Zeneakadémia Liszt Ferenc egykori lakásán működött (a mai Népköztársaság úton). Itt tanított zeneszerzést Koessler János. Tanítványai: Bartók Béla, Kodály Zoltán, Dohnányi Ernő, Weiner Leó... mind jelentős alakjai a huszadik századi magyar zene kibontakozásának.

— A régi Zeneakadémia épülete

8. 150 dallamot jegyzett le 1905-ben gyermekkorai egykori színhelyén, Galántán. Utána a Zobor hegy lábánál meghúzódó kis falvakat járta be, hogy első tudományos dolgozatait a népdalokról s első feldolgozásait szerzeményeiben megírja. „Két zoborvidéki népdal” című kompozíciója női karra 1908-ban keletkezett.

— Az első népdalgyűjtő út térképe

9. BÉD (Badice, Csehszlovákia), az 1906-os zoborvidéki gyűjtőút egyik állomása.

„Felosztottuk egymás közt a kutatási területeket, hogy tervszerűen dolgozhassunk. Időnkint aztán összejöttünk, ki-ki magával hozta tarisznyájában a gyűjtés eredményét.” — írta a Bartók Bélával végzett közös kutatómunkáról. Kodály szlovákul beszélt és az akkori Felvidékre indult, Bartók pedig Erdélybe, s ehhez a román nyelvet is megtanulta.

10. A külön-külön gyűjtött dallamokat egymásnak is leírták. A Magyar Tudományos Akadémián megtalálhatók ezek a „támlapok”, a Kodály találta népdalok bartóki példányai, s a Bartók gyűjtötte dallamok Kodálynak készített lejegyzései. A munka közben „feltett szett előttünk egy, a népből újjászületett, művelt Magyarország képe. Ennek megvalósítására rászántuk életünket.”

11. Barátságuk a népdalgyűjtésen kívül minden egyéb területre is kiterjedt. Zeneszerzői pályájuk indulása a század első évtizedében egyformán rögzös utakra vezette mindkettőjüket.

12. „A magyar népdal a hangversenyteremben! Különösen hangzik ma még. Hogy egy sorba kerüljön a világirodalom remekeivel és a — külföldi népdallal. De megjön az ideje ennek is” — írják „Hűsz magyar népdal énekhangra, zongorakísérettel” című közös munkájuk első kiadványának előszavában. (1906)

13. Kolozsvár közelében, Körösfőn, a kalotaszegi népművészet leggazdagabb lelőhelyén Bartók és Kodály egyaránt gyűjtött népdalokat. „Találnának bár népünk lelkének ezek a sokszor őseredeti megnyilvánulásai fele annyi szeretetre, mint amennyit érdemelnek.” (20 magyar népdal, előszó)

14. Kodály és Bartók barátságának elindítója és ápolója Kodályné Sándor Emma. 1912-ben, közös népdalgyűjtő útjuk egyikén az erdélyi Magyargyerőmonostoron.

15. Hasonlóan a Galántai táncokhoz, Kodály népzenei anyagot dolgozott fel „Marosszéki táncok” című művében, melynek első megfogalmazása zongoradarab volt.

16. Zeneszerzői pályáján 1923 döntő fordulatot hozott. A Pest és Buda egyesítésének 50. évfordulójára írott „Psalmus Hungaricus” bemutatója meghozta a hazai és külföldi elismerést. A vegyeskarra, gyermekkarra, tenorszólóra és szimfonikus zenekarra írott oratóriumban Kodály Kecskeméti Vég Mihály zoltárfordításait zenésítette meg. A mű rövid idő alatt Zürich, Amszterdam, Lipcse, Milánó hangversenypódiumain, a kor legnagyobb karmesterei, Mengelberg, Toscanini, és a szerző vezényeltével csendült fel.

17. A Hány János című daljáték 1926-ban került először színre. Hány „maga az életre kelt magyar mesetermő fantázia. Nem hazudik: mesét teremt: költő.” — A képen a daljáték egyik operaházi előadásának végén a szerző és a szereplők fogadják a közönség ünneplését.

18. „Csak az a zene szólhat a néphez, amely a nép saját ősi zenei hagyományából nőtt ki.

„Ha azt kérdik tőlem, mely művekben ölt testet legtöbbször a magyar szellem, azt kell rá felelnem, hogy Kodály műveiben”, amely „hitvallomás a magyar lélek mellett.” — írta Bartók Béla.

— Palló Imre a Hány első, világhírű címszereplője babérkoszorút nyújt át a szerzőnek.

19. A népdalok felvételénél használt fonográf, a magnetofon elődje, nélkülözhetetlen munkaeszköz volt a tudományos kutató számára. Vikár Béla útmutatásai alapján ismerkedett meg Kodály a népzene gyűjtés akkori legfejlettebb módszerével, s indult el — mint később Bartók — hol szekéren, hol gyalog, esőben, szélben a magyar népdal felkutatására.

— Kodály Zoltán otthonában.

20. A gyűjtő a népdalok fonográf-felvétel után a dallamokat a lehallgatás folyamán jegyezte le. Így sokkal pontosabb és tudományosabb eredményre lehetett jutni, mintha a helyszínen az „élő adást” rögtön kottába rögzítették volna.

21. Sokirányú zeneelméleti munkája mellett rendszeresen foglalkozott muzsikálással. J. S. Bach 48 preludiuma és fúgája állandó társai voltak. A „Wohltemperiertes Klavier mindennapi kenyered legyen. Akkor minden bizonyosan derék muzsikussá válsz belőled” — idézett Robert Schumann: Zenei házi- és étkezési szabályok című művéből, mikor 1953-ban azt fogalmazta meg: „Ki a jó zenész?”

22. A zongora, mint mindenféle zenei tanulmány alaphangszere állandó kapcsolatot jelent a hangzó zenével. „Tudomány és művészet nem lehet el egymás nélkül. A tudós annál különb, minél több van benne a művészből és viszont.” (Kodály)

23. Bartók emlékének ápolásában Kodály Zoltán nagy részt vállalt. Bartók „abból az emberfajtából való, amely örök elégedetlenségtől hajtván mindent meg

akar változtatni, mindent szebbé-jobbá akar tenni, amit csak a földön talál. Ebből kerültek ki a művészet, a tudomány nagyjai, a nagy felfedezők, feltalálók, politikában a nagy forradalmárok, Columbusok, Galileik, Kossuthok, akik másképp hagyták maguk után a világot, mint ahogy találták.” — mondotta 1955-ben a Zeneakadémián tartott emlékbeszédében.

24. Szenvedélyesen szeretett tanítani. — Zathureczky Ede hegedűművész, a Zeneakadémia főigazgatója a tanintézet ügyeiben tanácskozik Kodály Zoltánnal 1946-ban.

25. Tanári pályára készült már gimnáziumi évei alatt, s alig hogy elvégezte egyetemi és főiskolai tanulmányait, állást kapott a Zeneakadémián. Előbb zeneelméletet, hallásképzést, zeneszerzést majd népzénet tanított. Óráin az ötvenes években a fiatal nemzedék életre szóló élményt kapott.

26. — A Magyar Tudományos Akadémia dísztermében. — Hazai vagy nemzetközi fórumokon sokan és sokszor hallhatták Kodály előadásait, különböző kiadványokban olvashatták írásait, melyeknek témái mind egy-egy mérföldkövet jelentettek a magyar zenetörténet és tudomány útjának kialakításában: Magyar mű- és népzene; A népzene kutatás jövője; Magyar táncok 1729-ből; Arany János népdalgyűjteménye; Szentirmaitól Bartókig; A zene mindenkié; A Magyar Népzene Tára kötetei.

27. Előadásainak zenei szemelvényeit olykor nem kisebb személyek mutatták be, mint a kitűnő tudós tanítvány, Szabolcsi Bence, és a híres Tátrai-vonósnégyes primáriusa, Tátrai Vilmos.

„Minden nagy művészetnek kettős arca van, mennél régebb századokra nyúlnak vissza gyökerei, annál meszebb jövőbe sugárzik ki.”

28. Évtizedeken keresztül irányította a Magyar Tudományos Akadémia népzene kutató csoportjának munkáját. — Kerényi György és Kiss Lajos társaságában.

29. A népdalgyűjtés üteme nem lassult. Kodály munkatársai helyszíni gyűjtésekre jártak, az adatköz-
lők pedig gyakran jöttek a fővárosba, hogy a Tudomá-
nyos Akadémián fonográf helyett immár magnetofon-
szalagra énekeljék dalaikat.

30. Az énekes anyag feljegyzése mellett a magyar
hangszeres népzene is egyre inkább a tudományos ku-
tatás tárgya lett. — A maga készítette citerán játszó
népi muzsikus előadását Sárosi Bálint kíséri figyelem-
mel és Pál Máté veszi fel magnetofonra.

31. Kodály szívesen beszélgetett az éneklőkkel, mint
a képen látható két erdélyi asszonnyal. „A székely da-
lombokból és a hozzájuk közelálló más régi dallamaikból
lassanként feldereng egy egységes magyar zenei nyelv
képe, egy régi tradícióktól keményre csiszolt, monu-
mentális stílusé, amely, ha darabokban hevertéből ösz-
szeszedjük és egyé illesztjük, még nagy fejlődés elin-
dítója lehet.” — írta mintegy hatvan évvel ezelőtt „A
székely népdalokról” című tanulmányában.

32. Népdaléneklés az Akadémia népzene kutató cso-
portjában.

„Az én feladatom kutatóként és zeneszerzőként is az,
hogy népünk zenéjének azt a földalatti folyamát, amely
a 19. században tört először felszínre, mások számára
világosan láthatóvá tegyem.”

33. Minden pontosan benne kell hogy legyen a kot-
tában; minden díszítő hang, ritmikai, szövegi változat,
hangmagasság-eltérés, mert csak így válik maradandó,
tudományos hitelű dokumentummá.

34. Az ötvenes években a Magyar Hanglemezgyár
Kodály műveiről a szerző vezényeltével készített le-
mezeket, például ekkor készült a Concerto zenekarra
című mű felvétele. A sorozat előadói hitelességét az
alkotó közreműködése biztosította.

35. „Mennél jobb zenész valaki, annál jobban tud másokat is belevonni a zene boldogító fénykörébe, annál jobban tudja szolgálni a nagy célt, hogy a zene az egész népé legyen.”

36. „A művész, ha nem részese az élő hagyományoknak, szárazra vetett hal. De a történelmi múlt eredményeit sem nélkülözheti. Teljes értékű magyar művészet csak a teljes magyar múlt talaján fejlődhetik, anélkül mindig hiányozni fog valami.”

37. „Én a világ legszebb énekét a világ legrosszabb hangján hallottam: Toscaninién, mikor zenekari próbáin egy-egy frázist — tompa, rekedtes hangján — megmutatott zenészeinek, énekeseinek. Azért tudtak alatta oly szépen énekelni. Leggyakoribb figyelmeztése a zenekarhoz ez volt: „Cantare! Cantare!”

38. A Parlament Munkácsy termében Kádár János és Dobi István köszöntik a nyolcvan éves mestert.

39. Az elsőéves egyetemista korában elhatározott életprogram: „A magyar kultúra felvirágoztatása, s a népen keresztül európaivá tétele, Kodály életének vezérfonalát alkotta. Ennek része az a közéleti tevékenység, melyet az állami életben is vállalt, bizonyítva, hogy „a művész célja a közösséget szolgálni.”

40. Tudományos és művészeti területen végzett tevékenysége mellett hol a Parlamentben, hol a Béke-tanácsban foglalt helyet. Mindenütt szeretettel és elismeréssel vették körül, hallgattak szavára. „Minden jó zene a békét hirdeti és követeli” — mondotta egyik beszédében.

41. A magyar zenei nevelés korszakalkotó programja Kodály céltudatos és rendíthetetlen törekvése folytán méltán vívta ki az egész világ figyelmét. Célja az volt, hogy az egész országot hassa át a karéneklés kultúráján keresztül a zene szeretete. Nem ismert kis és nagy feladatot. Egyforma műgonddal alkotta meg a Forr a világ vagy a Budavári Te Deum című műveit meg az ötfokú olvasógyakorlatokat.

42. Nyolcvan éves volt, mikor a „Kis emberek dala”-t megalkotta, s vallotta: „Senki se túlságosan nagy arra, hogy kicsinyeknek írjon. Sőt igyekeznie kell, hogy elég nagy legyen rá.”

43. Szülővárosa, Kecskemét váltotta először valóra elképzelését az énekes iskoláról. 1950-ben Nemesszeghy-né Szentkirályi Márta kezdeményezésére olyan osztály nyílt, amelyben a gyermekek naponta énekeltek. „A zene szeretetére nevelés csak élményekre épülhet. Erről az élményről pedig az iskolának kell gondoskodnia.”

— 1964. Az új iskolaépület felavatásán Kecskeméten.

44. A mester otthonában hallgatja az ifjú Perényi Miklós játékát, aki hozzá hasonlóan gordonkajátékosként került a zenészi pályára. Egyik kiemelkedő produkciója a szerző szóló gordonka-szonátájának előadása.

45. Pabló Casals, a világhírű gordonkaművész, karmester és zeneszerző 1964-ben budapesti vendégszereplése alkalmából a Magyar Televízióban beszélget Kodály Zoltánnal. (A riportert Sebestyén János.)

46. — Yehudi Menuhin hegedűművész magyarországi hangversenye idején Kodály Zoltánnal. Az ő javaslata alapján vezette be londoni zeneiskolájában 1966-ban a magyar zeneoktatásban alkalmazott zenepedagógiai módszert.

47. Benjamin Britten angol zeneszerző életműve Kodályéhoz hasonló. Sok vokális kompozíciót írt, újra felfedezte és zenéjében alkalmazta az angol népdalt, jelentős műveket (köztük számos színpadit is) írt gyermekeknek.

— Kodály Zoltán és felesége Benjamin Brittenel budapesti hangversenye alkalmával.

48. Kodály a Budapesti Egyetem díszdoktorrá avatási ünnepségén. Ezt követően 1960-ban az angliai Oxford egyetem, majd pár évvel később a kanadai Torontó

egyetem avatta díszdoktorrá, 1965-ben a bécsi egyetem rektorától Herder-díjat kapott.

49. „Nem a sokaság, hanem a lélek
S szabad nép tesz csuda dolgokat.”

— Kodály Zoltán a Zeneakadémia Nagytermében egyesített zenekarok élén Berzsenyi Dániel: A magyarokhoz című versére írott kánonját vezényli.

„Karmester, nemcsak ezt a kart
vezényled, jól tudod,
hanem egy népet, a magyart”

(Illyés Gyula)

50. Kodály Zoltán évtizedekre meghatározta a magyar zenei művelődés irányvonalát. Programja „Százéves terv”-éből szakadatlanul meríthet az utókor.

„Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élete kincsét, ámbár napja múl”

(Arany János: Széchenyi emlékezete)

51. Impresszum

1930. évi október 10. napján

Magyar Királyság

Köszönetnyilvánítás